

Pentti Takala

**Uuden isyysvapaan ja isän
muiden perhevapaiden käyttö**

43/2005
Sosiaali- ja terveysturvan
selosteita

Kela
KELAN TUTKIMUSOSASTO

ISBN 951-669-662-7 (nid.), 951-669-663-5 (pdf)
ISSN 1455-0113

Edita Prima Oy
Helsinki 2005

Kiitos Kristiina Gyllenbögelille, joka on vastannut kyselyaineiston keruusta kaikkine eri työvaiheineen, Kati Karhulalle, joka on suorittanut kyselyaineiston tarkistuksen, Petra Niilolalle, joka on tehnyt raportin kuvat, Ritva Salavirralle lähteiden tarkistuksesta ja Eeva-Kaisa Keinäselle raportin saattamisesta painokuntoon. Kiitän myös Timo Pitkosta, joka on poiminut tutkimuksessa käytetyt rekisteritiedot ja niihin perustuvan otoksen. Kiitos niin ikään Katri Hellstenille hänen kommentistaan ja Tarja Hyväríselle kielentarkistuksesta.

Helmikuussa 2005

Tekijä

Pentti Takala, vastaava tutkija, VTL
Kelan tutkimusosasto
pentti.takala@kela.fi
www.kela.fi/tutkimus

Johdanto

Vuoden 2003 alusta lähtien isät ovat voineet Suomessa jäädä uudelleen isyysvapaalle. Kyse on periaatteellisesti tärkeästä perhevapaiden uudistuksesta. Entiseen järjestelmään – äidin pitämään äitiysvapaaseen, sen jälkeiseen vanhempien jakamaan vanhempainvapaaseen ja isyysvapaaseen – lisättiin uusi isyysvapaa, joka antaa isälle mahdollisuuden hoitaa vauvaa kuukauden yhtäjaksoisesti. Uuden, pidennetyn isyysvapaan ehtona on se, että isä on pitänyt vanhempainvapaasta kaksi viimeistä viikkoa. Pidennettyä isyysvapaata isä voi saada toiset kaksi viikkoa, jolloin yhtäjaksoinen hoitovapaa muodostuu kuukauden mittaiseksi. Uusi isyysvapaa ei vaikuta entiseen isyysvapaaseen, jota isä saattaa edelleen pitää enintään 18 arkipäivää.

Uudella isyysvapaalla – tai bonusvapaalla, kuten sitä myös kutsutaan – on pohjoismaiset esikuvat. Norjassa vuonna 1993 käyttöön otettu isäkiintiö ja Ruotsissa pari vuotta myöhemmin toteutettu isäkuukausi ovat vastaavanlaisia isälle tarkoitettuja perhevapaiden osia. Isäkiintiöksi kutsuminen on sikäli osuvaa, että perhe menettää etuuden, jos isä ei sitä käytä.

Pidennetyn isyysvapaan avulla muodostunut ”isäkuukausi” poikkeaa aikaisemmista isyysvapaista siinä, että tänä aikana isän olisi tarkoitus olla päävastuullinen lapsen hoitaja. Vanhastaan isyysvapaata on pidetty samaan aikaan, kun äiti on äitiystai vanhempainvapaalla, jolloin isä on pikemmin vain äidin tukena. Uudistuksen tavoitteena oli hallituksen esityksen mukaan ”kannustaa vanhempia, erityisesti isiä, käyttämään perhevapaita nykyistä tasa-arvoisemmin” ja lisätä isien halukkuutta käyttää myös vanhempainvapaan valinnaista osaa enemmän (HE 147/2002).

Uudistus ei kuitenkaan ole ollut niin suuri menestys kuin alun perin ajateltiin. Hallituksen esityksessä arvioitiin, että uudistuksen ”alkuvaiheessa noin 20 prosenttia isistä käyttäisi mahdollisuutta uusiin isyysrahakauden lisäpäiviin”. Toteutunut käyttö on ollut vain murto-osa tästä. Vuonna 2003 bonusisyysrahaa maksettiin 2 032 isälle, mikä oli 3,7 prosenttia kaikista päätyneistä vanhempainrahakausista (Kelan perhe-etuustilasto 2003, 27). Myönteistä kehityksessä oli toki se, että isien vanhempainvapaan käyttö lisääntyi suhteellisesti varsin paljon: vuonna 2003 heitä oli noin kaksi kertaa niin paljon kuin edellisellä vuonna. Vuonna 2004 bonusisyysrahan saaneita isiä oli noin 4 000, mikä

merkitsi noin seitsemän prosentin osuutta kaikista vanhempainrahakausista (tarkkoja lukuja päätyneistä kausista ei ole vielä saatavissa)¹. Suunta on siis myönteinen, mutta bonusvapaan käyttöaste on vielä selvästi odotettua vähäisempi.

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää uuden, pidennetyn isyysvapaan käyttöä. Olemme kiinnostuneita siitä, keitä ovat ne isät, jotka ovat uutta etuutta käyttäneet ja miten he mahdollisesti eroavat muista vanhempainrahakauteen kuuluvien perhevapaiden käyttäjistä. Kotihoidon tuen turvin pidetyn hoitovapaan käyttöä ei tutkita. Tietoja kerättiin sekä postikyselyllä että rekisteripöytänoilla. Kyselyssä kartoitettiin perhevapaita käyttäneiden isien (ja hieman myös äitien) taustatietoja, vapaiden pitämiseen suhtautumista työpaikoilla, vanhempainvapaan tai bonusvapaan käyttämättömyyden syitä, työnjakoa perheessä, lastenhoidon järjestämistä vanhempainvapaan jälkeen sekä eräitä sukupuolirooleihin liittyviä asenteita (ks. tarkemmin liitteenä oleva kyselylomake). Kelan etuusrekistereistä saatiin ikää, ammattia, tuloja sekä etuuslajia ja etuuksien kestoa koskevia tietoja.

Perhevapaat Suomessa

Vanhempainpäivärahaa maksetaan raskauden ja synnytyksen sekä lapsen (myös adoptiolapsen) hoidon johdosta. Päivärahaan on oikeutettu jokainen nainen, jonka raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää. Vanhempainpäivärahauden voi aloittaa 30–50 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa.

Vanhempainpäivärahaa maksetaan 263 arkipäivältä. Päiväraha maksetaan 105 ensimmäiseltä arkipäivältä äidille (äitiysraha), mitä aikaa kutsutaan **äitiysvapaaksi**. Seuraavilta 158 arkipäivältä päiväraha voidaan maksaa joko äidille tai isälle (vanhempainraha), mitä aikaa kutsutaan tässä raportissa **vanhempainvapaaksi**. Äiti ja isä sopivat keskenään siitä, miten he jakavat vanhempainvapaan.

Isä voi saada isyysrahaa enintään 18 arkipäivältä milloin tahansa äitiys- tai vanhempainvapaan aikana (enintään neljässä erässä), mitä aikaa kutsutaan tässä (”vanhaksi”) **isyysvapaaksi**. Lisäksi isä, joka on vanhempainrahalla vanhempainvapaan

¹ Jos päätyneiden kausien sijasta tarkastellaan kaikkia vuoden aikana isille suoritettuja maksuja (joista pieni osa siis jatkuu seuraavan vuoden puolelle), saadaan lähes oikea käsitys käyttöasteesta: vuonna 2003 bonusisyysrahaa maksettiin kaikkiaan 2 105 isälle ja vuonna 2004 jo 4 053 isälle.

viimeiset 12 arkipäivää, on oikeutettu vanhempainvapaan päätyttyä ylimääräiseen (12 arkipäivän mittaiseen) isyysrahaan; tätä aikaa kutsutaan seuraavassa **bonusvapaaksi** (eli ”uudeksi”, pidennetyksi isyysvapaaksi).

Lapsen äiti ja isä voivat saada samanaikaisesti osittaista vanhempainrahaa, jos he molemmat sopivat osa-aikaisesta työstä ja soveltavat hoitovastuunsa sen mukaan. Tätä vuonna 2003 voimaan tullutta etuutta on toistaiseksi käytetty hyvin vähän.

Vanhempainvapaan jälkeen äidillä tai isällä on oikeus jäädä kotiin hoitamaan lasta kotihoidon tuen turvin, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Tältä hoitovapaan ajalta lapsesta maksetaan kotihoidon tukea, jos lapsi ei ole kunnallisessa päivähoidossa eikä hänestä makseta yksityisen hoidon tukea.

Aineisto

Kesä–elokuussa 2004 toteutettiin postikysely, joka osoitettiin 1 900 isälle, jotka olivat olleet jollain vuonna 2003 päättyneellä vanhempainvapaalla. Isien käyttämä jakso oli siis saattanut ajoittua joko vuodelle 2002 tai 2003. Koska koko vanhempainrahakausi oli päättynyt vuoden 2003 puolella, heillä kaikilla oli periaatteessa ollut mahdollisuus käyttää hyväksi uutta isyysvapaan pidennystä. Käytännössä monet eivät kuitenkaan olleet tästä tietoisia. Kelan tilastojen mukaan alkuperäinen perusjoukko – ne perhevapaista käyttäneet isät, joiden vanhempainrahakausi päättyi vuonna 2003 – on suuruudeltaan 37 865 henkeä. Otoksen poimintaa varten tästä joukosta poistettiin ne, jotka asuivat ulkomailla tai joiden osoite ei muusta syystä ollut tiedossa. Poistojen jälkeen tutkimuksen perusjoukkoon kuului 37 407 isää. Tästä perusjoukosta tehtiin myös rekisteritarkastelut. Poistot eivät vaikuta tuloksiin.

Lomake lähetettiin joko suomen- tai ruotsinkielisenä. Otoksessa oli 110 ruotsinkielistä isää (eli 5,8 prosenttia). Otos oli painotettu siten, että vanhempainvapaata pitäneitä isiä (sekä niitä, jotka käyttivät bonusvapaata että niitä, jotka eivät käyttäneet) oli selvästi enemmän kuin heidän väestöosuutensa olisi edellyttänyt. Pelkästään ”vanhalla” isyysvapaalla olleita otokseen poimittiin 800 henkeä, bonusvapaalla olleita myös 800 henkeä ja vanhempainvapaan jakaneita mutta ei bonusvapaalla olleita 300 henkeä.

Kaikkiaan täytettyjä lomakkeita palautettiin 1 064 kappaletta, mikä merkitsi sitä, että vastausprosentti oli 56,0. Vastausalttius vaihteli kuitenkin huomattavasti sen mukaan, millä vapaalla isä oli ollut. Parhaiten vastasivat bonusvapaalla olleet isät, joista 68,0 prosenttia palautti lomakkeen. Muista vanhempainvapaan jakaneista isistä näin teki 53,5 prosenttia ja vain ”vanhan” isyysvapaan käyttäjäistä 44,9 prosenttia. Analyysi on tehty näiden isäryhmien mukaan, mikä merkitsee sitä, että eri suuruisilla poiminnoilla ja vastausprosentteilla ei ole vaikutusta tuloksiin. Seuraavista kyselyn analyysistä, joissa käytetään isien ryhmittelyä eri vapaiden käyttäjiin, on kuitenkin poistettu ne vastaajat ($n = 95$), jotka eivät antaneet suostumusta yhdistää rekisteritietoja kyselytietoihin.

Tutkimuksessa käytetyt isäryhmät on muodostettu siten, että ne ovat toisensa poissulkevat. *Isyysvapaalla olleita* ovat ne isät, jotka ovat saaneet vain ”vanhaa” isyysrahaa (eli olleet enintään 18 arkipäivää isyysvapaalla samaan aikaan, kun äiti on ollut äitiys- tai vanhempainvapaalla). *Vanhempainvapaalla olleita* ovat ne isät, jotka ovat jakaneet ainakin osan vanhempainvapaasta äidin kanssa, mutta eivät ole olleet pidennetyllä isyysvapaalla. *Bonusvapaalla olleita* vastaavasti ovat ne isät, jotka ovat pitäneet vähintään kaksi viimeistä vanhempainvapaan viikkoa ja ovat olleet sen jälkeisellä pidennetyllä isyysvapaalla. Kahteen jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat ovat usein olleet myös ”vanhalla” isyysvapaalla, mutta eivät välttämättä.

Tutkimuksessa käytettyjen rekisteritietojen mukaan 34 299 isää oli vain isyysvapaalla² vuonna 2003, 1 091 isää oli jakanut vanhempainvapaan äidin kanssa (mutta ei pitänyt bonusvapaata) ja 2 017 isää oli ollut bonusvapaalla.

Isäryhmien pitämien vapaiden pituus vaihteli selvästi (taulukko 1). Lähes kaikki bonusvapaalla olleet isät pitivät täydet kaksi viikkoa bonusvapaata. Sen sijaan kaksi kolmasosaa heistä jakoi vanhempainvapaata vain bonusvapaan ehtona olevat kaksi viikkoa, kun muiden vanhempainvapaalla olleiden isien vapaat olivat huomattavasti pitempiä. Lähes kaikki bonusvapaalla olleet isät pitivät isyysvapaata enemmän kuin kaksi viikkoa, kun muissa isäryhmissä kaksi viikkoa tai vähemmän isyysvapaata pitäneiden osuus oli viidenneksen luokkaa.

² Jatkossa tällä ilmaisulla viitataan ”vanhan” isyysvapaan (enintään 18 arkipäivää) pitämiseen.

Ikä, koulutus ja tulot

Ikää kannattaa tarkastella rekisteritietojen avulla jo siksi, että kyselyssä yllättävän monet olivat jättäneet syntymäaikansa ilmoittamatta. Isän ikä ei kovin paljon vaihdellut käytetyn perhevapaan mukaan. Isyysvapaan käyttäjät olivat kuitenkin hieman nuorempia (keskiarvo 34,2 vuotta) kuin vanhempainvapaan käyttäjät (34,9 vuotta) ja bonusvapaan käyttäjät (35,4 vuotta). Isyysvapaan käyttäjien nuoremmuus tuli selvemmin esille ikäjakaumia katsottaessa: heistä alle kolmekymppisiä oli viidesosa, mutta bonusvapaan käyttäjistä vain kahdeksasosa (taulukko 2). Sen sijaan 40 vuotta täyttäneissä isäryhmien erot olivat vähäisempiä.

Eri perhevapailla olleet isät erosivat koulutukseltaan selvästi toisistaan. Kun vain isyysvapaalla olleista isistä 15 prosenttia oli suorittanut korkeakoulututkinnon, vastaava osuus oli vanhempainvapaalla olleilla 25 prosenttia ja bonusvapaalla olleilla 30 prosenttia (taulukko 3). Vastaavasti ilman ammatillista koulutusta olevia tai enintään koulutason ammatillisen tutkinnon suorittaneita oli isyysvapaalla olleista yli puolet, kun osuus muissa ryhmissä oli 39–40 prosenttia. Puolison koulutuksessa erot olivat yhtä selviä. Kun isyysvapaalla olleiden isien puolisoista 21 prosenttia oli suorittanut korkeakoulututkinnon, osuus oli muissa ryhmissä 41 prosenttia. Muissa tutkimuksissa on havaittu myös, että sekä isän että äidin koulutuksella on myönteinen vaikutus siihen, että

isät ylipäättään pitävät perhevapaita (Lammi-Taskula 2004).

Sama koulutustasojen ero näkyi myös ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuuksissa. Kun isyysvapaalla olleista isistä 41 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon, osuus oli vanhempainvapaalla olleilla 48 prosenttia ja bonusvapaalla olleilla 55 prosenttia. Puolison ylioppilastutkinnon suorittamisessa erot olivat samansuuntaiset ja yhtä suuret.

Rekisteritietojen avulla voidaan kyselyä luotettavammin tarkastella sitä, mikä yhteys isän tuloilla on perhevapaan käyttöön. Tulotieto on rekisteristä löytyvä työtulotieto, jota on käytetty päivärahan tasoa määrättäessä. Seuraavassa tarkastelussa isät on jaettu tuloviidennekseen isyysrahaa saaneiden isien tulojen mukaan, jolloin isyysrahan saajia tuli siis jokaiseen viidennekseen yhtä paljon (20 prosenttia) (kuviot 1). Tällöin vanhempainrahan saajia tuli alempiin (pienituloisempiin) viidennekseen jonkin verran vähemmän ja kahteen ylimpään viidennekseen jonkin verran enemmän kuin 20 prosenttia. Vanhempainrahan saajat olivat siis parempituloisia kuin isyysrahan saajat, mutta ero ei ollut suuri. Bonusrahan saajat olivat sen sijaan jo selvästi parempituloisia kuin isyysrahan saajat: vain kahdeksan prosenttia bonusrahan saajista kuului näin laskien alimpaan viidennekseen ja peräti 33 prosenttia ylimpään viidennekseen. Jakaumien erot näkyivät myös keskiarvoissa. Kun

Taulukko 1. Korvattujen päivien lukumäärä isien perhevapaan mukaan vuonna 2003 (%).

	Bonusvapaa (n = 2 017)		Vanhempainvapaa (n = 1 091)		Isyysvapaa (n = 34 299)	
Korvattuja päiviä	1–11	12	1–12	13–158	0–12	13–18
Bonusvapaa	12,9	87,1	67,5	32,5	6,5	93,5
Vanhempainvapaa			14,7	85,3	18,6	81,4
Isyysvapaa					17,4	82,6

Taulukko 2. Isän ikä perhevapaiden käytön mukaan (%).

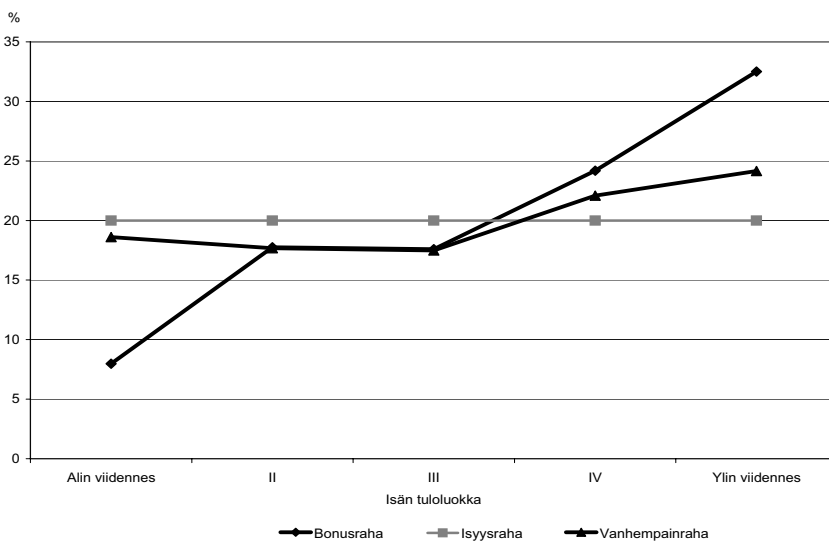
	Isän ikä				
	18–29	30–34	35–39	40+	Kaikki
Bonusvapaa	13	34	30	22	100 (2 017)
Isyysvapaa	22	32	28	18	100 (34 299)
Vanhempainvapaa	19	30	29	21	100 (1 091)

Taulukko 3. Isän ja äidin ammatillinen koulutus isän perhevapaan käytön mukaan (%).³

	Isän koulutus				Äidin koulutus			
	Ammatti- koulu*	Ammatill. opisto**	Korkea- koulu	Kaikki	Ammatti- koulu*	Ammatill. opisto**	Korkea- koulu	Kaikki
Bonusvapaa	39	31	30	100 (501)	19	40	41	100 (485)
Isyysvapaa	52	32	15	100 (317)	37	42	21	100 (305)
Vanhempainvapaa	40	35	25	100 (149)	25	34	41	100 (143)

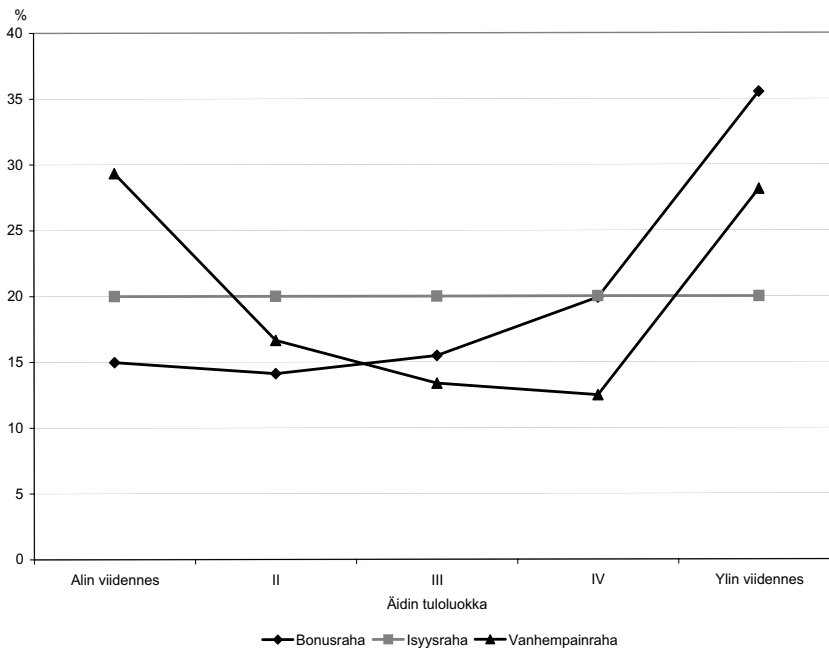
* Tässä ovat mukana ne, jotka ovat suorittaneet ammatti- tai muita kursseja tai koulutason ammatillisen tutkinnon.

** Tässä ovat mukana ne, jotka ovat suorittaneet opistotason ammatillisen tutkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon.

Kuvio 1. Isän perhevapaiden käyttö isän tulojen mukaan (%) (tuloviidennekset laskettu isyysrahan saajien tulojen mukaan).

³ Tässä taulukossa – kuten vastaavasti myös muissa kyselyaineistoon perustuvissa taulukoissa – koulutuksen jakaumia on verrattu eri perhevapaiden käyttäjäryhmissä eikä toisinpäin (perhevapaiden käytön jakaumia eri koulutustasoilla). Jälkimmäinen tapa olisi luontevaa, koska koulutuksen voi ajatella selittävän perhevapaiden käyttöä eikä perhevapaiden käytön koulutusta. Käytän kuitenkin ensin mainittua tapaa, koska olen ensi sijassa kiinnostunut vertailemaan sitä, miten eri perhevapaiden käyttäjät eroavat toisistaan ja koska otoksen poimintasuhde vaihteli huomattavasti käytetyn perhevapaan mukaan. Koska isyysvapaan käyttäjiä oli yli 90 prosenttia kaikista perhevapaiden käyttäjistä, toisenlaisten taulukoiden lukeminen olisi myös hankalaa.

Kuvio 2. Isän perhevapaiden käyttö äidin tulojen mukaan (%) (tuloviidennekset laskettu isyysrahan saajien puolisoien tulojen mukaan).

isyysrahan saajien keskimääräiset tulot olivat 25 800 euroa vuodessa, vanhempainrahan saajilla ne olivat 27 900 euroa ja bonusrahan saajilla 31 000 euroa. Mitä paremmat tulot isällä on, sitä todennäköisemmin hän on käyttänyt bonusvapaata.

Isien perhevapaiden käyttö vaihteli äidin tulojen mukaan toisella tavalla kuin isän tulojen mukaan (kuvio 2). Bonusvapaalla olleiden isien puoliset olivat parempituloisia kuin isyysvapaalla olleiden isien puoliset, mutta äitien tulot eivät eronneet yhtä selvästi kuin isien tulot: kolmessa pienituloisimmassa viidenneksessä oli selvästi vähemmän bonusvapaalla olleiden puolisoita ja vain kaikkein suurituloisimmassa viidenneksessä enemmän kuin isyysvapaalla olleiden puolisoita (yli 35 prosenttia). Sen sijaan vanhempainvapaata pitäneiden miesten puolisoissa oli enemmän sekä pieni- että suurituloisia kuin isyysvapaalla olleiden puolisoissa. Bonusvapaalla olleiden isien puolisoien keskimääräiset vuositulot olivat selvästi suuremmat kuin muiden isien puolisoilla. Bonusvapaata pitäneiden miesten puolisoien vuositulot olivat keskimäärin 20 300 euroa, isyysvapaata pitäneiden miesten puolisoien tulot 16 000 euroa ja vanhempainvapaata pitäneiden miesten puolisoien tulot 15 900 euroa.

Sosioekonominen asema, ammatti ja toimiala

Koulutustasoa vastaavasti isien perhevapaiden käyttö vaihteli selvästi myös sosioekonomisen aseman mukaan. Isyysvapaalla olleissa isissä oli enemmän työntekijäammateissa työskenteleviä kuin muissa ryhmissä (taulukko 4). Bonusvapaata käyttäneet isät taas olivat selvästi useammin ylempiä toimihenkilöitä kuin isyysvapaan käyttäjät ja hieman useammin kuin vanhempainvapaan käyttäjät. Alempiin toimihenkilöammatteihin kuuluvia oli kaikissa ryhmissä saman verran, eikä yrittäjienkään määrä juuri vaihdellut. Eri perhevapaita käyttäneissä ryhmissä oli myös saman verran johtavassa asemassa tai esimiesasemassa olevia toimihenkilöitä (lukuja ei esitetä tässä).

Rekisteritietojen avulla voidaan tarkemmin katsoa ammattia ja ammattiasemaa. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty ne, joille ei löydy ammattimerkintää, jotka eivät ole olleet ammatissa tai joiden ammattia ei ole voitu luokitella ($n = 2\,130$). Ammattijakaumia verrataan miespuolisen työllisen 15–64-vuotiaan työvoiman ammattijakaumaan. Parempi vertailujoukko olisi ollut esimerkiksi 25–49-vuotiaat miehet, mutta tällaista tietoa ei ollut saatavissa. Jonkinlaista suuntaa tämä vertailu kuitenkin antaa.

Taulukko 4. Isän sosioekonominen asema perhevapaan käytön mukaan (%).

	Työntekijä	Ylempi toimihenkilö	Alempi toimihenkilö	Maatalous- tai muu yrittäjä	Kaikki
Bonusvapaa	41	35	17	7	100 (500)
Isyysvapaa	52	22	16	10	100 (318)
Vanhempainvapaa	42	31	18	9	100 (149)

Taulukko 5. Isän perhevapaiden käyttö sekä miespuolinen työllinen työvoima ammatin ja ammattiaseman mukaan vuonna 2003 (%).

Ammatti tai ammattiasema	Bonusvapaa	Isyysvapaa	Vanhempainvapaa	Työllinen työvoima*
Maatalousyrittäjä	2,9	2,8	3,2	4,5
Muu yrittäjä	4,4	6,0	6,4	11,3
Palkansaaja				
– Tekninen työ	26,4	21,3	24,9	16,4
– Terveystyö	6,3	3,4	7,5	2,6
– Hallinto- ja toimistotyö	15,2	7,5	10,8	12,1
– Kaupallinen työ	5,9	7,6	6,2	7,5
– Maa- ja metsätaloustyö	1,2	1,3	1,4	1,9
– Kuljetustyö	5,7	6,8	5,6	6,6
– Teollinen työ	23,8	33,8	26,1	30,3
– Palvelutyö	8,3	6,9	7,8	6,7
Kaikki	100 (1 933)	100 (32 357)	100 (987)	100

* Osuus miespuolisesta 15–64-vuotiaasta työllisestä työvoimasta vuonna 2003.

Yrittäjät – sekä maatalousyrittäjät että muut yrittäjät – käyttivät perhevapaita selvästi vähemmän kuin heidän väestöosuutensa edellyttäisi (taulukko 5). Erityisen selvä ero oli bonusvapaan käytössä. Esimerkiksi tämän vapaan käyttäjissä oli muita yrittäjiä alle puolet siitä, mitä heitä oli miespuolisessa työllisessä väestössä. Palkansaajista teknistä työtä tekevät isät käyttivät selvästi väestöosuuttaan enemmän perhevapaita; varsinkin bonusvapaan ja vanhempainvapaan käyttö oli yleistä heidän keskuudessaan. Myös terveydenhuollon ammateissa työskentelevät pitivät huomattavasti enemmän perhevapaita kuin heidän väestöosuutensa olisi edellyttänyt, ja tämä ero näkyi erityisen selvästi bonus- ja vanhempainvapaan käytössä. Hallinto- ja toimistotyössä oli niin ikään lievempänä samansuuntainen tendenssi. Sen sijaan teollisessa työssä työskentelevät miehet pitivät bonus- ja vanhempainvapaata harvemmin kuin heidän väestöosuutensa olisi edellyttänyt; tässä joukossa oli taas paljon isyysvapaan käyttäjiä. Sama piti paikkansa jossain määrin myös kaupallisessa työssä olevilla miehillä.

Rekisteritiedoista saadaan vieläkin tarkempi kuva siitä, miten eri ammateissa toimivat miehet käyttivät perhevapaita. Seuraavassa on verrattu vain bonusvapaan ja isyysvapaan käyttäjiä, koska niiden käyttäjät edustavat perinteisen ja modernin käyttäjäkunnan ääripäitä (kuvio 3). Mukana ovat kaikki ne ammatit, joiden edustajia perhevapaiden käyttäjissä oli vähintään puolitoista prosenttia. Tekniikan alalla työskentelevät miehet (arkkitehdit, insinöörit ja tekniset alan työnjohtajat, kartoittajat, piirtäjät ja mittausapulaiset ym.) olivat selvästi yliedustettuja bonusvapaan pitäneiden miesten joukossa; myös isyysvapaan pitäneitä oli tässä joukossa selvästi enemmän kuin heidän väestöosuutensa edellyttäisi. Bonusvapaalla olivat ahkerasti olleet myös terveyden- ja sairaanhoitotyötä tekevät (lääkärit, sairaanhoitajat, mielisairaanhoitajat, lääkintävahtimestarit ja sairaankuljettajat ym.), atk-alan työtä tekevät, vartiointi- ja suojelutyötä tekevät (palomiehet, poliisit, tulli- ja rajavartiolaitokset ym.) ja sotilastyötä tekevät. Sen sijaan varsinaisissa työntekijäammateissa toimivat miehet olivat harvemmin pitäneet bonusvapaata. Varsinkin talonrakennustyötä tekevät, tieliikennetyötä te-

kevät (autonkuljettajat) sekä konepaja- ja rakennusmetallityötä tekevät olivat pitäneet mieluummin isyysvapaata kuin bonusvapaata. Tähän ryhmään kuuluivat lisäksi kauppaedustajat sekä pakkaus- ja varastointityötä tekevät miehet. Nämä ammatit olivat vastaavasti aliedustettuina bonusvapaan pitäjien miesten joukossa. Muissa ammateissa perhevapaita pidettiin suurin piirtein niiden väestöosuuden verran.

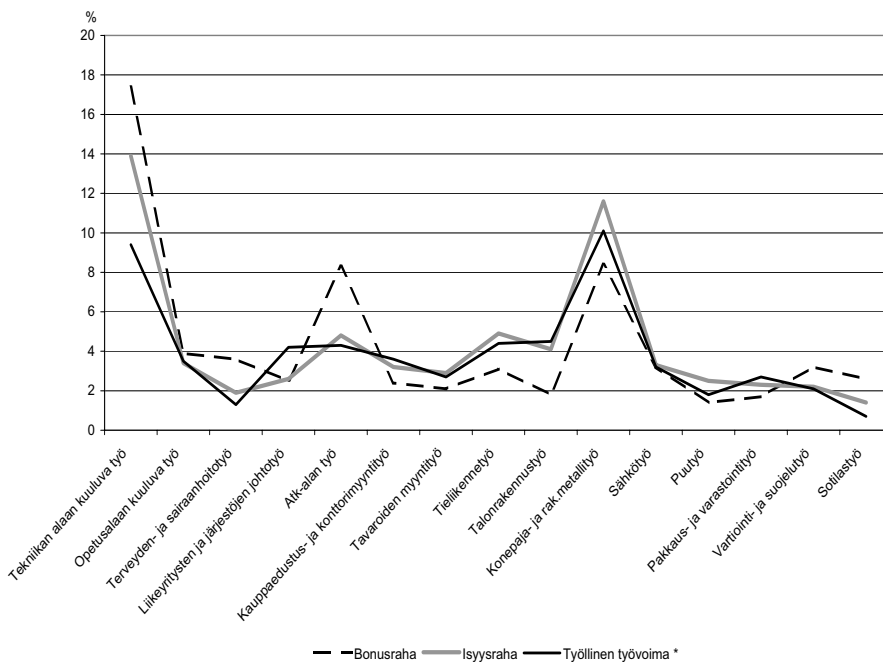
Yhdenmukaisesti edellä olevien tietojen kanssa miesten perhevapaiden käyttö liittyi myös työnantajan tai yrityksen toimialaan, josta tieto saatiin kyselystä (liitetaulukko 1). Bonusvapaalla olleissa isissä oli suhteellisesti enemmän tietoliikenteen alalla toimivia sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnassa ja liike-elämän palveluissa

toimivia. Isyysvapaalla olleista isistä taas teollisuudessa ja rakentamisen alalla toimivia oli selvästi enemmän kuin bonusvapaiden käyttäjissä. Vanhempainvapaalla olleilla isillä suosituin toimiala oli julkinen hallinto, koulutus ja tutkimus sekä sosiaali- ja terveyspalvelut.

Isyysvapaan käyttäjät ja bonusvapaan käyttäjät eivät juuri eronneet sen suhteen, työskentelivätkö he yksityisellä tai julkisella sektorilla (liitetaulukko 2). Sen sijaan vanhempainvapaan jakaneet isät olivat jonkin verran useammin julkisen sektorin palveluksessa kuin muut isät.

Perhevapaan käyttö vaihteli myös työpaikan koon mukaan melko vähän (taulukko 6). Yleensä ajatellaan, että suurilla työpaikoilla perhevapaiden

Kuvio 3. Bonus- ja isyysrahan käyttö sekä osuus miespuolisesta työllisestä työvoimasta eräissä ammateissa (%).

* Miespuolinen 15–64-vuotias työllinen työvoima.
 Kuvion prosenttiluvut on laskettu ammatissa toimivista.
 Lähde: Työvoimatutkimus 2003, Tilastokeskus.

Taulukko 6. Työpaikan henkilöstön määrä isän perhevapaan mukaan (%).

	Työpaikan henkilöstön määrä (henkeä)			Kaikki
	1–20	21–100	101+	
Bonusvapaa	32	24	44	100 (500)
Isyysvapaa	37	26	36	100 (315)
Vanhempainvapaa	43	24	32	100 (148)

Taulukko 7. Työpaikan henkilöstön sukupuolirakenne isän perhevapaan mukaan (%).

	Työpaikan henkilöstön sukupuolirakenne				
	Enimmäkseen naisia	Yhtä paljon naisia ja miehiä	Enimmäkseen miehiä	Kaikki miehiä	Kaikki
Bonusvapaa	15	23	52	10	100 (501)
Isyysvapaa	14	17	48	21	100 (317)
Vanhempainvapaa	17	20	47	16	100 (148)

järjestäminen on joustavampaa (esim. sijaisten hankkiminen on helpompaa). Aineistoni mukaan erot näyttivät kuitenkin olevan melko vähäisiä. Bonusvapaan käyttäjiä oli hieman enemmän työpaikoilla, joissa henkilöstön määrä ylitti 100 henkeä, ja vastaavasti vanhempainvapaan jakajia oli eniten työpaikoilla, joissa työntekijöitä oli enintään 20.

Voisi kuvitella, että työpaikan sukupuolirakenteella olisi yhteys isien perhevapaiden pitämiseen. Naisvaltaisilla aloilla perhevapaiden pitämiseen on totuttu, ja siksi myös miesten olisi tällaisella alalla helpompi olla pitempään poissa lastenhoidon tähden. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan näin näyttääkin olevan. Pitkiä perhevapaita pitävät miehet ovat Ruotsissa esimerkiksi esikoulunopettajia, vapaaajan ohjaajia, kirjastonhoitajia, lääkintävoimistelijoina, sairaanhoitajia ja lastenhoitajia. Nämä miehet ovat rikkoneet perinteistä mieskuvaa jo ammatinvalinnassaan, ja heidän on helpompi poiketa tyypillisistä sukupuoleen liitetyistä odotuksista myös perhevapaiden pitämisessä (Bygren ja Duvander 2004).

Myös tässä käytetyn aineiston mukaan työpaikan sukupuolijakaumalla oli merkitystä. Naisvaltaisilla työpaikoilla työskentelevät isät jakoivat useammin vanhempainvapaata tai käyttivät useammin bonusvapaata. Hieman yllättävää oli kuitenkin se, että yhteys ei ollut erityisen vahva (taulukko 7). Oikeastaan ainoa yhteys oli se, että viidesosa isyysvapaan pitäneistä oli sellaisessa työpaikassa, joissa kaikki työntekijät olivat miehiä, kun vain joka kymmenes bonusvapaan pitäneistä oli tällaisessa työpaikassa. Muuten erot olivat lähes olemattomia.

Perhevapaan pitämisen esteet työpaikalla

Yleisesti ottaen perhevapaita käyttäneiden isien oli helppo sopia työnantajan kanssa vapaan pitämi-

sestä. Erot eri vapaita pitäneiden välillä eivät olleet tilastollisesti merkittäviä. Kaikkiaan 91–96 prosenttia oli sitä mieltä, että vapaista sopiminen oli helppoa, ja vain 4–9 prosenttia oli sitä mieltä, että näin ei ollut.

Ne, joiden oli helppo sopia vapaiden pitämisestä, kertoivat varsin usein, että kyse oli heidän kohdallaan vain ”ilmoitusasiasta”. Tai he kirjoittivat, että työnantaja hyväksyi vapaan pitämisen, koska perhevapaa on lakisääteinen asia; esimerkiksi sanottiin, että ”esimies haukkui ensin, mutta tyytyi päätökseen”, ”oli pakko suostua”. Joidenkin esimiehet valittivat lomien määrästä: esimerkiksi bonusvapaissa esimiehet ”ihmettelivät poissaolon pituutta”. Joissakin tapauksissa tieto uudesta bonusvapaasta ei ollut vielä mennyt perille: ”normaali” isyysvapaan käyttö oli ”ok”, mutta pidennetyn isyysvapaan käyttö ei.

Jotkut niistä, joiden oli ollut vaikea sopia työnantajan kanssa vapaan pitämisestä, kertoivat, että heidät oli vanhempainvapaan jälkeen lomautettu. Eräs isä totesi, että vapaaseen oli kyllä suostuttu mutta hän oli kuullut ”pomon myöhemmin sanoneen, että ’poissaolo kostetaan’”. Toiset taas kertoivat kielteisen suhtautumisen syyksi sen, että sijaisia oli vaikea saada: esimerkiksi ”rakennusalan hommat ovat kiireisiä eikä ole ammattiteikijöitä saatavissa” tai paperikoneen korjausmiehen oli oltava ”aina mukana, kun oli tärkeitä huoltoja tai seisokkeja”. Yhtenä perusteluna kielteiselle suhtautumiselle oli myös se, että työ oli sesonkiluonteista, ja siksi esimiehen mielestä vapaat pitäisi pitää lomautusten tai lomien yhteydessä.

Isien kertoman mukaan myös työtoverien suhtautuminen perhevapaiden pitämiseen oli pääasiassa myönteistä. Kaikista kysymykseen vastanneista (n = 958) vain seitsemän isää kertoi, että lähimmät työtoverit olivat suhtautuneet kielteisesti heidän suunnitelmiinsa käyttää perhevapaita. Myönteisestä suhtautumisesta raportoi 78–81 prosenttia (pi-

Taulukko 8. Tärkein syy, miksi ei ollut vanhempainvapaalla (vain isyysvapaalla olleet) (%).

Tärkein syy	%
Päiväraha ei korvaa riittävästi tulojen menetystä	52
Vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon	12
Vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti	6
Työnantaja suhtautui kielteisesti vapaan pitämiseen	1
Puolison työ vaati jakamaan vanhempainvapaata	0 (n = 1)
Muu syy	28
Kaikki	100 (n = 282)

detystä perhevapaasta riippuen) ja viidesosa vastaajista kertoi neutraalista suhtautumisesta. Tässäkään asiassa pidetyn perhevapaan tyyppi ei erotellut vastaajia.

Miksi isä ei pitänyt vanhempainvapaata?

Niiltä, jotka olivat olleet vain ”vanhalla” isyysvapaalla mutta eivät muilla perhevapailla, kysyttiin, miksi he eivät olleet jakaneet vanhempainvapaata. Seuraavassa – kuten edelläkin – tieto vapaan pitämisestä on peräisin rekisteritiedoista; tässä tapauksessa vastaajien oma käsitys oli melko lähellä oikeaa, sillä 89 prosenttia rekisteritietojen mukaan vain isyysvapaalla olleista ilmoitti olleensa juuri vain isyysvapaalla.

Yleisin syy, miksi isä ei käyttänyt vanhempainvapaata, oli taloudellinen; joka toinen isyysvapaalla ollut isä oli sitä mieltä, että vanhempainpäivärahan korvaustaso oli riittämätön (taulukko 8). Kuinka paljon kyse oli siitä, että perheen talous vakavasti kärsisi isän työstä poissaolosta ja kuinka paljon kyse oli vain ennakoasenteesta, on vaikea sanoa. Stakesissa tehdystä kyselystä kävi ilmi, että vanhempainvapaan väliin jättäneistä 54 prosenttia oli arvellut perheen talouden kärsivän, jos isä pitäisi vanhempain- tai hoitovapaata; kuitenkin vain puolet näistä isistä oli tehnyt asiasta laskelmia; mitä pienemmät tulot perheen äidillä oli ennen lapsen syntymää ollut, sitä yleisempää oli taloudellisiin syihin vetoaminen (Lammi-Taskula 2003).

Aineistossani isän tulotaso ei liittynyt mitenkään vastaukseen: niillä, jotka mainitsivat taloudellisen tai jonkin muun syyn, keskimääräiset tulot olivat yhtä suuret (näin oli riippumatta siitä, käytettiinkö tulojen keskiarvoa sellaisenaan tai ekvivalenttien tulojen keskiarvoa). Sen sijaan ne, jotka mai-

nitsivat taloudellisen syyn, olivat selvästi muita useammin – kuin jonkin muun syyn maininneet – sitä mieltä, että isä on perheen pääasiallinen elättäjä.

Toiseksi tärkein syy, miksi isä ei käyttänyt vanhempainvapaata, oli se, että vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon; 12 prosenttia isistä oli tätä mieltä. Lisäksi 6 prosenttia isistä piti tärkeimpänä syynä sitä, että vapaata ei voi valita joustavasti. On vaikea sanoa, mihin tällä viitataan, koska itse järjestelmä ei aseta muita rajoituksia kuin sen, että isä ja äiti eivät – kyselyä koskevana aikana – voi pitää vapaata samanaikaisesti.

Lisäksi lähes kolmannes isistä mainitsi jonkin muun, luettelossa mainitsemattoman syyn. Yleisin täsmennetty vastaus tässä kohtaa oli se, että ”vaimo halusi pitää koko vanhempainvapaan”, ”vaimo oli parempi henkilö tähän hommaan” tai että puoliso jäi kotiin lasta hoitamaan, oli kotiäiti tai imetti. Se, että isä olisi jakanut vanhempainvapaata äidin kanssa, ei joidenkin mielestä vain ”tuntunut normaalilta käytännöltä”. Lähellä tätä muotoilua olivat myös ilmaisut, joiden mukaan isä ei ollut vanhempainvapaalla, ”koska se on pois äidin vapaasta”. Toisen tyyppinen syy oli se, että äidillä ei ollut työpaikkaa tai hän oli työtön, joten isän ei ollut taloudellisesti perusteltua jäädä lasta hoitamaan. Muutama vastaaja kirjoitti myös, että he eivät tienneet vanhempainvapaata. Joidenkin mielestä isyysvapaan 18 päivää oli riittävä isän osuudeksi.

Miksi isä ei pitänyt bonusvapaata?

Niiltä, jotka olivat olleet vain isyysvapaalla tai jotka olivat jakaneet vanhempainvapaata mutta eivät olleet pitäneet pidennettyä isyysvapaata, kysyttiin, miksi he eivät olleet pitäneet bonusvapaata. Edel-

Taulukko 9. Tärkein syy, miksi ei ollut bonusvapaalla (vain isyysvapaalla tai vanhempainvapaalla olleet) (%).

Tärkein syy	%
Päiväraha ei korvaa riittävästi tulojen menetystä	37
Vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti	13
Vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon	9
Työnantaja suhtautui kielteisesti vapaan pitämiseen	2
Puolison työ vaati jakamaan vanhempainvapaata	1
Muu syy	39
Kaikki	100 (n = 368)

lisen tarkastelun tapaan tieto bonusvapaan pitämisestä on peräisin rekisteritiedoista; tässä tapauksessa ne, jotka rekisteritietojen mukaan olivat olleet bonusvapaalla, yleensä sen myös tiesivät (96 prosenttia kertoi näin myös itse); sen sijaan varsinkin vanhempainvapaan jakaneista peräti neljäsosa kertoi, että he olivat olleet bonusvapaalla, vaikka rekistereistä ei tällaista tietoa löytynyt.

Yleisin syy, miksi isä ei käyttänyt bonusvapaata, oli myös taloudellinen (kun luokkaa ”muu syy” ei oteta lukuun): lähes 40 prosenttia isistä oli sitä mieltä, että päivärahan riittämätön korvaustaso oli tärkein syy bonusvapaan käyttämättömyydelle (taulukko 9). Tässäkin rooliasenteilla oli selvä yhteys vastaukseen: taloudellisen syyn olivat selvästi muita useammin maininneet ne isät, joiden mielestä isä on perheen pääasiallinen elättäjä.

Toiseksi tärkein syy bonusvapaan käyttämättömyydelle oli se, että vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti; 13 prosenttia isistä esitti tämän tärkeimpänä syynä. Verrattuna bonusvapaan ehdoista käytyyn julkiseen keskusteluun, jossa joustamattomuutta on pidetty yhtenä tärkeimmistä käyttöä ehkäisevänä tekijänä, tämä osuus vaikuttaa aika vähäiseltä.

Kolmanneksi tärkein syy oli se, että vapaan pitäminen olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon; 9 prosenttia isistä esitti tämän syyn tärkeimmäksi. Työnantajan kielteistä suhtautumista piti hieman useampi tärkeimpänä bonusvapaan pitämättömyyden syynä kuin pelkän vanhempainvapaan jakamisen kohdalla, mutta osuus oli silti hyvin vähäinen (2 prosenttia). Samaa voidaan sanoa siitä, että puolison työn vaatimukset olisi mainittu keskeisenä estävänä syynä.

Muita syitä mainitsi kaikkiaan noin 40 prosenttia isistä. Vastausten täsmennykset osoittivat, että useimmiten kyse oli siitä, että vanhemmat eivät tien-

neet bonusvapaasta tai heillä oli siitä virheellistä tietoa. Monet vastaajat kertoivat näkemyksensä, että pidennetty isyysvapaa ei olisi ollut voimassa vielä, koska heidän lapsensa syntyi jo vuoden 2002 puolella. Näinhän ei kuitenkaan ollut, jos vanhempainrahakausi päättyi vuoden 2003 puolella – kuten perusjoukko tässä tutkimuksessa oli rajattu. Ei kuitenkaan ole mikään ihme, että läheskään kaikki etuuteen oikeutetut eivät vielä uudistuksen alkuvaiheessa olleet tietoisia oikeudestaan eivätkä siksi käyttäneet sitä. Uudistuksesta päätettiin vuoden 2002 marraskuussa, ja siihen liittynyt valistuskampanjakin käynnistyi vasta seuraavan vuoden puolella.

Muut syyt tässä kohdassa olivat saman tyyppisiä kuin vanhempainvapaan jakamisessa. Isä ei ollut bonusvapaalla, koska puoliso halusi käyttää koko vanhempainvapaan. Tai isä ei halunnut pitää ”äidin vapaata” tai lyhentää ”äidin vanhempainvapaan osuutta”. Jotkut muotoilivat tämän jopa niin, että ”vaimo ei antanut olla kotona”.

Perheen työnjako

Bonusvapaauudistuksen yhtenä tavoitteena oli se, että isä rohkaisitisiin osallistumaan aiempaa enemmän lastenhoitoon. Tästä syystä kyselyssä tiedusteltiin myös sitä, kuinka lastenhoito- ja muut kotityövastuut perheessä oli jaettu – isän arvion mukaan. Kysyttäessä yleisemmällä tasolla, kuka perheessä pääasiallisesti vastaa eri toiminnoista, havaittiin, että isät eivät juuri lainkaan kannaa päävastuuta perheen toiminnoista (taulukko 10). Tässä suhteessa eri perhevapaita pitäneet miehet eivät eronneet toisistaan. Vastuu oli useammin jaettu, kun kyse oli perheen sosiaalisesta kanssakäymisestä ja sosiaalisista suhteista; 79–82 prosenttia perheistä toimi näissä asioissa yhteisvastuullisesti. Kotitöistä (lukuun ottamatta lastenhoitoa) vastuu oli jaettu 65–68 prosentissa perheistä. Näillä kahdella

Taulukko 10. Perheen pääasiallinen vastuunkantaja lastenhoidossa, kotitöissä ja sosiaalisessa kanssakäymisessä isän perhevapaan mukaan (%).

	Pääasiallinen vastuunkantaja perheessä			Kaikki
	Isä	Äiti	Molemmat yhdessä	
Lastenhoidosta ja lasten tarpeista				
– Bonusvapaa	1	34	65	100 (487)
– Isyysvapaa	0	47	53	100 (308)
– Vanhempainvapaa	1	30	69	100 (143)
Kotitöistä (ruoka, siivous, ostokset)				
– Bonusvapaa	3	29	68	100 (485)
– Isyysvapaa	2	33	65	100 (308)
– Vanhempainvapaa	1	33	66	100 (141)
Perheen sosiaalisesta elämästä				
– Bonusvapaa	2	19	79	100 (473)
– Isyysvapaa	2	19	79	100 (303)
– Vanhempainvapaa	2	16	82	100 (140)

Taulukko 11. Perheen pääasiallinen vastuunkantaja nuorimman lapsen hoidossa isän perhevapaan mukaan (%).

	Nuorimman lapsen hoidosta perheessä vastaa pääasiassa			Kaikki
	Isä	Äiti	Molemmat yhdessä	
Syöttämisestä				
– Bonusvapaa	2	37	60	100 (485)
– Isyysvapaa	1	49	50	100 (306)
– Vanhempainvapaa	1	36	62	100 (143)
Vaipan vaihdosta				
– Bonusvapaa	4	19	77	100 (485)
– Isyysvapaa	2	28	70	100 (307)
– Vanhempainvapaa	2	19	79	100 (143)
Iltapesusta				
– Bonusvapaa	12	21	67	100 (487)
– Isyysvapaa	12	26	62	100 (308)
– Vanhempainvapaa	11	20	69	100 (144)
Leikittämisestä				
– Bonusvapaa	4	12	84	100 (485)
– Isyysvapaa	2	12	86	100 (307)
– Vanhempainvapaa	2	11	87	100 (144)
Neuvolaan tai lääkäriin viemisestä				
– Bonusvapaa	3	53	43	100 (487)
– Isyysvapaa	1	66	33	100 (308)
– Vanhempainvapaa	4	48	48	100 (144)

toiminta-alueella vastuun jakamisella ei ollut yhteyttä isän perhevapaan käyttöön.

Sen sijaan lastenhoidosta ja lasten tarpeista äiti kantoi päävastuun selvästi useammin niissä perheissä, joissa isä oli ollut isyysvapaalla kuin muissa perheissä; isyysvapaata pitäneiden miesten perheissä joka toinen äiti oli tässä suhteessa päävastuullinen, kun osuus muissa perheissä oli noin kolmannes. Vastaavasti vastuu oli harvemmin jaettu isyysvapaata käyttäneiden miesten perheissä.

Kun kysyttiin tarkemmin nuorimman lapsen hoitovastuun jakoa, kuva muuttui hieman (taulukko 11). Isän osuus oli edelleen varsin vähäinen. Ainoa poikkeus oli iltapesu, josta joka kymmenes isä kertoi huolehtivansa päävastuullisesti; joka neljännessä tai viidennessä perheessä äiti oli kuitenkin tässäkin asiassa päävastuullinen; isän käyttämä perhevapaa ei erotellut iltapesun työnjaossa perheitä.

Leikittämisessä päävastuu oli useimmissa perheissä jaettu (84–87 prosenttia perheistä) eikä tässä ollut eroja isän käyttämän perhevapaan mukaan. Myös vaipan vaihto hoidettiin useimmissa perheissä yh-

teisvastuullisesti (70–79 prosenttia), mutta äiti oli kuitenkin hieman useammin päävastuussa niissä perheissä, joissa isä oli ollut vain isyysvapaalla.

Vastaava ero näkyi vielä selvemmin vauvan syöttämisessä. Perheissä, joissa isä oli pitänyt vain isyysvapaan, joka toinen äiti vastasi pääasiallisesti tästä toiminnosta, kun osuus muissa perheissä oli reilu kolmannes. Selvimmin äidin vastuu – ja erilaisten perheiden erot – näkyi neuvolaan tai lääkäriin viemisessä. Tässä suhteessa joka toinen äiti kantoi päävastuun vanhempainvapaata jakaneissa perheissä (oli käytetty bonusvapaata tai ei), kun osuus isyysvapaaperheissä oli kaksi kolmesta.

Kyselyssä tiedusteltiin myös sitä, miten vauvan hoito oli järjestetty sen jälkeen, kun vanhempainvapaa (mukaan lukien mahdollinen pidennetty isyysvapaa) oli loppunut. ”Vanhaa” isyysvapaata pitäneiden isien perheissä toisen vanhemman jääminen hoitovapaalle kotihoidon tuen turvin oli selvästi yleisempää kuin vanhempainvapaata jakaneissa perheissä (taulukko 12) (78 prosenttia vs. 58–62 prosenttia). Kotiin jäi isyysvapaaperheissä käytännöllisesti katsoen aina äiti, kun muissa perheissä myös isä oli toisinaan hoitovapaalla. Bonusvapaata

Taulukko 12. Lapsen hoidon järjestäminen vanhempainvapaan päätyttyä isän perhevapaan mukaan (%).

	Kotihoidon tuella		Kunnallinen päivähoito	Yksityinen päivähoito	Muu järjestely	Kaikki
	Äiti	Isä				
Bonusvapaa	52	6	19	8	15	100 (501)
Isyysvapaa	77	1	13	3	5	100 (314)
Vanhempainvapaa	55	7	13	12	13	100 (149)

Taulukko 13. Eräiden sukupuolirooliasenteita koskevien väittämien jakauma isän perhevapaan mukaan (%).

	Vaikka isä osallistuu vauvan hoitoon, pienten lasten hoito kuuluu kuitenkin ensisijaisesti äidille.			Kaikki
	Samaa mieltä	Eri mieltä	Ei osaa sanoa	
Bonusvapaa	39	60	1	100 (501)
Isyysvapaa	49	51	1	100 (316)
Vanhempainvapaa	36	62	2	100 (149)
	Vaikka äiti käy ansiotyössä, isä on kuitenkin perheen pääasiallinen elättäjä.			Kaikki
	Samaa mieltä	Eri mieltä	Ei osaa sanoa	
Bonusvapaa	21	74	6	100 (500)
Isyysvapaa	34	57	9	100 (317)
Vanhempainvapaa	22	72	5	100 (148)

pitäneiden isien perheissä turvauduttiin kunnalliseen päivähoitoon hieman useammin kuin muissa perheissä. Yksityinen päivähoito oli sen sijaan suosituin vaihtoehto vanhempainvapaata jakaneissa (mutta ei bonusvapaata käyttäneissä) perheissä. Muu järjestely koski ennen kaikkea isovanhempien tai muiden sukulaisten antamaa hoitoa tai esimerkiksi vuorotyössä käyvien vanhempien työvuoroen järjestelyä.

Sukupuolirooleihin liittyvät asenteet

Lopuksi kysyimme vielä vastaajien kannanottoa joihinkin sukupuolirooleihin liittyviin väittämiin, joista seuraavassa tarkastellaan kahta (taulukko 13). Ensimmäinen väittämä kuului: ”Vaikka isä osallistuu vauvan hoitoon, pienten lasten hoito kuuluu kuitenkin ensisijaisesti äidille”. Samaa mieltä väittämän kanssa oli joka toinen isyysvapaalla ollut isä, kun osuus muissa isäryhmissä oli 36–39 prosenttia. Mielenkiintoista on, että kannanotto tähän – perinteistä äidin roolia korostavaan – väittämään ei vaihdellut lainkaan isän koulutuksen mukaan (lukuja ei esitetä tässä). Kotihoidon tuen suuri suosio (ja se, että tukea käyttävät lähes yksinomaan naiset) liittyy tällaisen asenteen yleisyyteen.

Toinen kysytty väittämä kuului: ”Vaikka äiti käy ansiotyössä, isä on kuitenkin perheen pääasiallinen elättäjä”. Tämän suhteen isäryhmät erosivat huomattavasti selvemmin. Kolmannes isyysvapaalla olleista isistä oli samaa mieltä väittämän kanssa, kun muissa ryhmissä vain joka viides. Tämä – miehen elättäjäroolia korostava – väittämä vaihteli selvästi myös isän koulutuksen mukaan siten, että enintään ammattikoulun käyneistä isistä kolmannes oli samaa mieltä, mutta vain yksi kuudesta korkeakoulututkinnon suorittaneesta isästä. Sukupuolirooleihin liittyvät asenteet liittyvät selvästi siis myös isän perhevapaiden käyttöön: vähemmän perinteiset asenteet ennustavat suurempaa perhevapaiden käyttöä, ei vain isyysvapaan vaan myös vanhempain- ja bonusvapaan käyttöä.

Bonusvapaan käyttöä selittävät tekijät

Koska bonusvapaan käyttö on tässä selvityksessä erityisen mielenkiinnon kohteena, tarkastelemme vielä, mitkä tekijät selittävät bonusvapaan käyttöä, kun muut selittäjät on vakioitu. Selittävien tekijöiden itsenäistä selitysvaikutusta selvitetään logistisella regressioanalyysillä. Selitettävä muuttuja on

kaksiluokkainen: vastaaja joko on käyttänyt bonusvapaata (1) tai ei ole (0); ne vanhempainvapaan äidin kanssa jakaneet isät, jotka eivät ole pitäneet bonusvapaata, ovat siis jälkimmäisessä luokassa. Koska kyselyllä saatiin paljon sellaista tietoa, joka rekistereistä puuttuu, tämä analyysi on tehty pääasiassa kyselytietoja käyttäen. Analyysissä on käytetty kertoimia, joilla otettiin huomioon eri vapaita pitäneiden isien erilainen poimintasuhde otosta muodostettaessa sekä näiden ryhmien erilaiset vastausprosentit ja erot suostumuksen annossa rekisteritietojen⁴ ja kyselytietojen yhdistämiseen. Aineisto on siten kaikkia perhevapaita käyttäneitäisiä edustava.

Mallissa 1 on mukana iän lisäksi isän ja äidin ammattikoulutus sekä isän vuositulot (taulukko 14). Iän tilastollisesti merkitsevä yhteys bonusvapaan käyttöön säilyy niin tässä kuin muissakin malleissa: kun ikää tulee lisää, bonusvapaan käyttö yleisty. Mitä korkeampi koulutus isällä ja äidillä on, sitä useammin isä on ollut bonusvapaalla; äidin koulutuksen vaikutus on selvästi suurempi kuin isän. Tämä johtuu osittain – mutta vain osittain – siitä, että mallissa on mukana myös isän vuositulot. Jos tulot jätettäisiin pois mallista, isän koulutuksen kerroin olisi 1,12. Tulojen mukaan ottaminen syö siis hieman koulutuksen selityksestä. Malliin on otettu mukaan myös äidin kotona olemista osoittava muuttuja, joka saa arvon yksi, kun äiti on työtön tai lomautettu, hoitaa omaa kotitaloutta tai on hoitovapaalla. Äidin kotona olemisen pienentää isän todennäköisyyttä käyttää bonusvapaata. Ilman tätä muuttujaa äidin koulutuksen vaikutus olisi vain hieman suurempi kuin nykyisessä mallissa (eroa 0,03).

Kuva muuttuu olennaisesti, kun lisäämme malliin työpaikkaa koskevia muuttujia (malli 2). Miehen oma koulutus ei enää selitä lainkaan bonusvapaan käyttöä, vaan sen sijaan sitä selittävät – iän, puolison koulutuksen, tulojen ja äidin kotona olemisen lisäksi – työpaikan henkilöstön määrä (mitä suurempi työpaikka, sitä useammin isä on ollut bonusvapaalla), sukupuolirakenne (mitä miesvaltaisemmalla alalla isä työskentelee, sitä harvemmin hän on ollut bonusvapaalla) ja toimiala. Tietoliikenteen ammateissa, pankki- ja vakuutustoiminnassa tai liike-elämän palveluissa toimivat isät ovat etenkin teollisuusammateissa toimivia isäiä (jotka muodostivat vertailuryhmän) useammin olleet

⁴ Tieto pidetyistä perhevapaista, iästä ja tuloista on peräisin rekistereistä.

Taulukko 14. Isän bonusvapaan pitämistä selittävät tekijät (logistinen regressio, ristitulosuhteet).

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Ikä	1,02***	1,02***	1,02***
Ammattikoulutus	1,08***	0,96	0,94*
Puolison ammattikoulutus	1,37***	1,39***	1,34***
Vuositulo	1,14***	1,15***	1,19***
Äiti kotona (0 = ei, 1 = kyllä)	0,83***	0,82***	0,94
Työpaikan henkilöstön määrä		1,05**	1,03
Työpaikan sukupuolirakenne		0,84***	0,82***
Toimiala			
– Teollisuus		1,00	1,00
– Tietoliikenne		1,59***	1,49***
– Hallinto		1,13	1,16
– Kauppa		1,03	1,04
– Muu		1,57***	1,51***
Lasten lukumäärä			0,92**
Lastenhoidon työnjaon epätasaisuus			0,67***
Ei-perinteinen käsitys vaimon/äidin roolista			1,08***
Ei-perinteinen käsitys miehen/isän roolista			1,28***

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

bonusvapaalla. Mallissa myös ryhmään ”muut”⁵ kuuluvat näyttäisivät olleen usein tällä vapaalla. Näin on kuitenkin vain suhteessa teollisuudessa toimiviin miehiin. Tässä ryhmässä on tosiasiaa yhtä paljon bonusvapaalla olleita ja muita perhevapaita käyttäneitä, kuten liitetaulukosta 1 ilmenee.

Isän koulutustasolla on selvä yhteys näihin työpaikan ominaisuuksiin, joten koulutus ei muuttujana enää selitä bonusvapaan käytön vaihteluita, kun työpaikkaa koskevat muuttujat ovat mukana. Tämä voidaan tulkita niin, että paremmin koulutetut miehet hakeutuvat keskimääräistä useammin työpaikoille, joissa suositetaan vanhempainvapaan ja bonusvapaan käyttöä. Työpaikan ominaisuuksilla on ymmärrettävästi suurempi yhteys bonusvapaan käyttöön, koska sekä työpaikan yleinen ilmapiiri, totutut tavat ja normit että työnantajan suhtautuminen vaikuttavat koulutusta välittömämmin mahdollisuuksiin käyttää uutta vapaata. Työpaikan ominaisuuksien vaikutuksesta perhevapaiden käyttöön on saatu näyttöä muun muassa ruotsalaisesta tutkimuksesta (Bygren ja Duvander 2004).

Mielenkiintoista sen sijaan on se, että isän työpaikan ominaisuudet eivät vaikuta mitenkään tilastolliseen yhteyteen äidin koulutuksen ja bonusvapaan käytön välillä. Mitä korkeampi äidin koulutustaso on, sitä useammin isä on ollut bonusvapaalla – vaikka isän koulutus ja työpaikan ominaisuudet on otettu huomioon.

Kun malliin lisätään lasten lukumäärä, lastenhoidon työnjakoa koskeva muuttuja ja kaksi sukupuolirooleihin liittyvää asennemittaria, aikaisempien muuttujien kertoimet eivät juuri muutu (malli 3). Huomattavin poikkeus on se, että äidin kotona oleminen ei enää selitä bonusvapaan käyttöä, mikä on ymmärrettävää, koska lasten lukumäärä ja perinteinen työnjako ja perinteiset rooliasenteet ovat yhteydessä siihen. Lisäksi isän koulutus tulee uudelleen juuri ja juuri tilastollisesti merkitseväksi – mutta on toisen suuntainen kuin aikaisemmin: nyt bonusvapaan käyttö näyttäisi vähenevän koulutuksen lisääntyessä. Tämä johtuu siitä, että lasten lukumäärä ja koulutus korreloivat negatiivisesti.

Perhettä koskevilla muuttujilla on selvä yhteys isän bonusvapaan käyttöön. Mitä enemmän perheessä on lapsia, sitä harvemmin isä on ollut bonusvapaalla. Lastenhoidon työnjakoa mitattiin tässä siten, että laskettiin keskiarvo siitä, kuinka monessa prosentissa perheistä äiti oli yksin päävastuussa kustakin toiminnosta (syöttämisestä, vaipan vaih-

⁵ Ryhmään kuuluvat maa- ja metsätaloudessa toimivat, virkistys- ja kulttuuripalveluissa, järjestö- ja uskonnollisessa toiminnassa toimivat sekä ilman toimialaluokitusta olevat miehet (liitetaulukon 1 sarakkeet ”Maa- ja metsätalous” ja ”Muu”).

dosta, iltapesusta, leikittämisestä ja neuvolaan tai lääkäriin viemisestä). Mitä suurempi prosentti saatiin, sitä epätasaisempi työnjako oli. Malli kertoo, että mitä epätasaisemmin lastenhoidon työnjako on perheessä toteutunut, sitä harvemmin isä on ollut bonusvapaalla.

Vastaava tulos saatiin asenteissakin. Mitä vähemmän perinteinen (tasa-arvoisempi) käsitys isällä oli sekä äidin että isän roolista lastenhoidossa ja perheen elättämisessä, sitä useammin isä on ollut bonusvapaalla. Kummallakin mittarilla (sekä isän että äidin roolia arvioivalla mittarilla) on itsenäinen tämän suuntainen vaikutus. Kuitenkin käsitys, jonka mukaan mies on perheen pääasiallinen elättäjä, vaikuttaa selvemmin vähentävästi isän bonusvapaan käyttöön kuin perinteisen äidin roolin hyväksyvä käsitys.

Yhteenveto

Bonusvapaata käyttäneet isät erosivat kyselyn mukaan joissakin suhteissa selvästi perhevapaita käyttäneiden isien pääjoukosta, pelkästään ”vanhaa” isyysvapaata käyttäneistä isistä. Bonusvapaan käyttäjät olivat selvästi paremmin koulutettuja kuin isyysvapaan käyttäjät; myös bonusvapaan käyttäjien puoliset olivat keskimääräistä paremmin koulutettuja. Koulutuseroja vastaavasti bonusvapaan käyttäjien tulot olivat selvästi paremmat kuin vain vanhempainvapaalla tai isyysvapaalla olleilla. Bonusvapaan käyttäjät kuuluivat myös muita useammin ylempiin toimihenkilöihin, ja heitä työskenteli runsaasti etenkin tietoliikenteen alalla, rahoitus- ja vakuutus toiminnassa tai liike-elämän palveluissa.

Kun bonusvapaajärjestelmä uudistetaan tai se korvataan jollain toisella isille tarkoitettulla perhevapaalla, uudistus tulisi toteuttaa sillä tavalla, että myös vähän koulutusta saaneita (tai vähän koulutettujen äitien puolisoita) ja pienituloisia isiä kannustettaisiin käyttämään sitä. Nykyisellään bonusvapaan käytön ehdot ovat sellaiset, että ne selvästi suosivat perheitä, joiden vanhemmat ovat hyvin koulutettuja ja hyvässä ammatillisessa asemassa. Koska vapaa on pidettävä vanhempainvapaan loppuna – ja ennen mahdollista hoitovapaata – se sopii hyvän koulutuksen omaaville naisille paremmin. Selvitysten mukaan he käyttävät selvästi muita harvemmin kotihoidon tukea ja palaavat pikaisesti ansiotyöhön vanhempainvapaan jälkeen. Tällaisissa perheissä bonusvapaan ajoittamisen joustamattomuus ei ole sillä tavalla ongelma kuin

perheissä, joissa äiti aikoo jäädä vielä hoitovapaalle vanhempainvapaan jälkeen.

Yleisesti ottaen isät pystyivät kertomansa mukaan sopimaan perhevapaiden (useimmiten isyysvapaan) pitämisestä työnantajan kanssa melko helposti. Bonusvapaalle jääminen aiheutti kuitenkin enemmän vastustusta joko uutuuttaan tai vapaiden pituuden tähden. Vanhempainvapaasta vastaavia tuloksia on saatu muissakin tutkimuksissa (Lammi-Taskula 2004). Isien kertoman mukaan työtoverit eivät suhtautuneet juuri koskaan kielteisesti suunnitelmiin pitää perhevapaita.

Työpaikan rakenteellisilla ominaisuuksilla ei aineistomme mukaan näyttänyt olevan kovin ratkaisevaa vaikutusta perhevapaiden käytölle. Työpaikan sukupuolirakenne oli kuitenkin tekijä, joka selitti bonusvapaan käyttöä muiden seikkojen huomioon ottamisen jälkeenkin. Tämä on yhdenmukaista ruotsalaisen tutkimuksen tulosten kanssa. Magnus Bygren ja Ann-Zofie Duvander (2004) havaitsivat, että tärkeä vanhempainvapaan käyttöä selittävä tekijä oli se, kuinka paljon miehet olivat yleensä pitäneet perhevapaita isän työpaikalla. Mitä pitempiä perhevapaita miespuoliset työtoverit olivat aikaisemmin pitäneet, sitä todennäköisemmin myös uudet isät pitivät pitkiä vapaita. Tämä yhteys piti paikkansa senkin jälkeen, kun yksilön ikä, koulutus, tulot, syntymämaa ja työvuodet sekä eräät työpaikan ominaisuudet oli vakioitu.

Uusien isien taipumus matkia työpaikalla totuttua tapaa selittyi tutkijoiden mukaan sillä, että työpaikoilla oli muotoutunut normit sille, kuinka pitkiä vapaita miesten oli sopiva pitää. Uuden isän oli uudenlaisessa tilanteessa helpointa seurata vakiintuneita normeja. Toinen mahdollinen selitys Bygrenin ja Duvanderin mukaan on valikoitumisvaikutus. Isät, jotka ovat taipuvaisia pitämään vanhempainvapaata, etsiytyvät sellaisiin työpaikoihin, joissa vapaiden pitäminen on yleistä. He eivät välttämättä tarkoituksellisesti valitse työpaikkaa käyttäen perhevapaiden yleisyyttä kriteerinä. Pikemminkin perhevapaisiin myönteisesti suhtautuvat miehet hakeutuvat sellaisiin ammatteihin, joita löytyy yleensä naisvaltaisista työpaikoista. Kolmantena syynä tutkijat mainitsivat ne erityiset etuudet, joita jotkut työnantajat maksoivat vapaita käyttäville työntekijöilleen. Tämä ei kuitenkaan – vakiointien jälkeen – selittänyt uusien isien taipumusta seurata työpaikalla vakiintunutta perhevapaakäytäntöä.

Useimmiten kyselyssäni mainittu syy siihen, miksi isä ei jakanut vanhempainvapaata tai ei pitänyt bonusvapaata, oli taloudellinen: päivärahan korvaustaso pidettiin riittämättömänä. Muita tärkeitä syitä oli se, että pitkä vapaa olisi haitannut työuraa tai työtehtävien hoitoa (vanhempainvapaa) ja että vapaata ei voi valita joustavasti (bonusvapaa). Usein mainittu syy oli myös se, että vanhempainvapaata pidettiin lähinnä äidille kuuluvana etuutena tai että etuudesta ei oltu saatu tietoa (bonusvapaa).

Perheen yleinen työnjako ei vaihdellut isän pitämän perhevapaan mukaan, mutta lastenhoidon jakamisessa oli jonkin verran eroja. Vanhempainvapaata käyttäneet miehet – riippumatta bonusvapaan käytöstä – jakoivat hoitovastuun isyysvapaata käyttäneitä miehiä useammin vaipan vaihdossa, syöttämisessä sekä neuvolaan ja lääkäriin viemisessä. Tässä ei kuitenkaan ole kyse uuden etuuden myönteisestä vaikutuksesta perheen työnjakoon, vaan siitä, että bonusvapaan käyttäjiksi on valikoitunut osallistuvampia miehiä.

Isyysvapaan pitäneet erosivat muista myös siinä, että vauvan hoito vanhempainrahakauden jälkeen toteutettiin muita useammin kotihoidon tuella. Isyysvapaan käyttäjät olivat myös jonkin verran perinteisempiä sukupuolirooleja koskevissa kannatoissaan kuin muut isät.

Pohdinta

Bonusvapaalla on ollut pohjoismaiset esikuvat, mutta suomalaiset isät eivät ole ottaneet uudistusta vastaan yhtä innostuneesti kuin isät muissa Pohjoismaissa (Takala 2003). Norjassa isien osallistuminen lastenhoitoon lisääntyi räjähdysmäisesti heti isäkiintiön voimaan tultua vuonna 1993. Kun ennen uudistusta vain neljä prosenttia perhevapaaseen oikeutetuista isistä käytti oikeuttaan, seuraavana vuonna osuus oli 45 prosenttia ja vuosikymmenen lopulla jo 80 prosenttia⁶. Myös Ruotsissa isäkuukausi lisäsi välittömästi isien perhevapaiden käytöstä liki 10 prosenttiyksiköllä.

⁶ On kuitenkin huomattava, että nämä osuudet on laskettu vanhempainrahaan oikeutetuista isistä. 1990-luvun lopulla isien oikeus vapaaseen oli ns. johdettu oikeus, mikä merkitsi sitä, että korvausta vanhempainvapaalta saivat vain ne isät, joiden puolisoilla oli työtuloja, ja korvauksen suuruus määräytyi puolison tulojen mukaan. Jos vuosikymmenen lopun tilanne lasketaan kaikista isistä, vanhempainvapaan käyttäjiä oli 53 prosenttia isistä (Brandth ja Kvande 2001, 258). Vuodesta 2000 lähtien isillä on Norjassa ollut itsenäinen oikeus vanhempainrahaan, joka määräytyy heidän omien työtulojensa mukaan (Nososco 2004, 50).

Miksi meillä ei käynyt kuten Norjassa? Osittain siksi, että meillä useimmat isät käyttivät perhevapaata jo ennen uutta isyysvapaata. Vuonna 2002 lähes 68 prosenttia isistä oli ainakin joitakin päiviä perhevapaalla, useimmiten lyhyellä ”vanhalla” isyysvapaalla. Toisaalta käyttöastetta kuvaava luku peittää sen tosiasian, että Suomessa isien perhevapaat ovat selvästi lyhyempiä kuin muissa Pohjoismaissa. Meillä miehet käyttivät vajaat viisi prosenttia kaikista perhevapaiden päivistä vuonna 2002, mutta vastaava osuus Norjassa oli lähes yhdeksän prosenttia, Ruotsissa noin 17 prosenttia ja Islannissa noin 20 prosenttia (Nososco 2004, 50).

Isäkiintiö (tai isäkuukausi) on yksilöllinen perhevapaa siinä mielessä, että sen voi käyttää vain isä mutta ei äiti; vastaavalla tavalla äitiysvapaa on äidille kuuluva yksilöllinen etuus. Perhevapaiden kehittämistä yhä enenevästi yksilöllisiksi – ja vähemmän perheelle kuuluviksi – etuuksiksi onkin pidetty merkittävänä kehityssuuntana (Jansson ym. 2003, 57). Isien yksilöllisten vapaiden käyttöönotto on selvästi lisännyt isien osuutta näiden vapaiden käytössä. Huimin esimerkki on juuri Islanti, jossa isäkiintiö tuli voimaan nyky muodossaan vuonna 2001. Kun islantilaiset isät käyttivät 3,3 prosenttia kaikista perhevapaiden päivistä vuonna 2000, osuus nousi 19,6 prosenttiin vuonna 2002.

Suomalaiset isät näyttävät kuitenkin yhdessä suhteessa seuraavan pohjoismaista mallia: vanhempainloman käyttö on lisääntynyt juuri isäkuukauden tai isäkiintiön verran. Useimmat bonusvapaata käyttäneet isät ovat olleet sitä edeltävällä vanhempainvapaalla tasan lain vaatimat 12 arkipäivää – ei sen enempää. Vain kolmannes isistä ylitti tämän vähimmäisvaatimuksen (taulukko 1).

Vastaavalla tavalla Norjassa neljän viikon mittainen isäkiintiö lisäsi miesten osuutta perhevapaista juuri kiintiön verran. Håkan Nymanin ja Joakim Petterssonin (2002) selvityksen mukaan Ruotsissa kävi samoin. Isäkuukausi lisäsi isien kiinnostusta perhevapaisiin, mutta vähensi pitkällä perhevapaalla olleiden isien määrää. 77 prosenttia isistä, joiden lapsi oli syntynyt vuonna 1996, oli ollut neljän vuoden seuranta-aikana vanhempainlomalla. Vastaava osuus vuonna 1993 syntyneiden lasten isistä oli vajaat 50 prosenttia. Keskimääräinen isien vanhempainloma lyheni kuitenkin 1990-luvulla vuosikymmenen alun 40 päivästä 27 päivään vuonna 2001. Tavallisin isän vanhempainvapaan mitta oli tarkalleen isäkuukauden 30 päivää.

Ruotsissa kehitys on ollut vielä sikäli takaperoinen, että isäkuukausi – paitsi pidensi lyhyen perhevapaan pitäneiden isien vapaan pituutta – myös lyhensi edellisen lapsen kohdalla pitkän vanhempainvapaan pitäneiden isien vapaata. Isäkuukaudesta näyttää tulleen eräänlainen normi, joka ohjaa isien – ja äitien – päätöksiä. Jos näin on, tasa-arvoa edistämään tarkoitettu isäkuukausi voikin paradoksaalisesti vahvistaa perhevapaiden epätasaista käyttöä, kuten Arnlaug Leira (2002, 102) epäilee. Kun isä on pitänyt hänelle kuuluvan kuukauden, hän on täyttänyt ”hyvän isyyden” vaatimukset, ja loppuosa vapaasta kuuluu lähes määritelmän mukaisesti äidille.

Perhevapaiden käyttöä kriteerinä käyttäen on mahdollista hahmotella erilaisia isätyyppejä. Vain vanhaa isyysvapaata käyttäneitä isiä voi luonnehtia *perinteiseksi isiksi*, jotka pitävät tärkeänä selkeää miehen ja naisen työnjakoa. Tämän mukaisesti mies nähdään ennen kaikkea perheen elättäjänä, kun taas lastenhoito sekä muut kodin työt kuuluvat yleensä naisen vastuulle. Siksi isän osuudeksi vauvan syntyessä riittää se, että hän on muutaman viikon äidin tukena uudessa perhetilanteessa. Tällaiset isät myös hakeutuvat ammatteihin, joista on pääsy miesvaltaisten alojen töihin. Tässä ryhmässä onkin paljon perinteisten työntekijäammattien edustajia.

Vastakkaista isätyyppiä voi kutsua vaikkapa *tasa-arvoiseksi isäksi*, joka pyrkii osallistumaan lastenhoitoon huomattavasti perinteistä isätyyppiä enemmän. Perinteisille rooliodotuksille ei panna paljonkaan painoa. Vaikka kotitöiden päävastuu jää usein tällaisissakin perheissä vielä naiselle, isän panos on jo kohtalainen. Jotkut tämän tyyppin isät jakavat huomattavan osan vanhempainvapaasta äidin kanssa.

Kolmatta tyyppiä voidaan pitää *modernina isänä*, joka hyväksyy ajatuksen siitä, että myös miehellä on oma osuutensa lastenhoidossa ja kodin töissä. Tasa-arvo on hänestäkin tärkeää, mutta perhevapaiden jakamisessa on kuitenkin noudatettava kohtuutta. Isyysvapaa ja isäkuukausi ovat hyviä asioita, mutta sen pitempiin vapaisiin isä ei ole valmis – isän omien vapaiden pitämisestä on tullut ”hyvän isyyden” normi. Nämä isät ovat korkeasti koulutettuja ja sellaisissa työtehtävissä, että pitkät poissaolot työpaikalla tulevat kalliiksi. Moderni isä tekee kyllä oman osansa lastenhoidossa, mutta suurin osa siitä jää – usein siis ”käytännön syistä” – äidille.

Kirjallisuus

Brandth B, Kvande E. Flexible work and flexible fathers. *Work, Employment & Society* 2001; 15 (2): 251–267.

Bygren M, Duvander A-Z. ”Ingen annan på jobbet har ju varit pappaledig ...” Papporna, deras arbetsplatser och deras pappaledighetsuttag. *Julkaisussa: Bygren M, Gähler M, Neramo M, red. Familj och arbete – vardagsliv i förändring. Stockholm: SNS Förlag, 2004: 166–199.*

Jansson F, Pylkkänen E, Valck L. En jämställd föräldraförsäkring? Bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003. *Stockholm: SOU 2003: 36.*

Lammi-Taskula J. Isät vapaalla. Ketkä pitävät isyyden ja vanhempainvapaata ja miksi? *Yhteiskuntapolitiikka* 2003; 68: 293–298.

Lammi-Taskula J. Pienet lapset: isät perhevapaalla. *Julkaisussa: Salmi M, Lammi-Taskula J, toim. Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 2004: 45–58.*

Leira A. Working parents and welfare state. Family change and policy reform in Scandinavia. *Cambridge: Cambridge University Press, 2002.*

Nososco. Social protection in the Nordic countries 2002. Scope, expenditure and financing. *Copenhagen: Nordic Social Statistical Committee 24, 2004.*

Nyman H, Pettersson J. Spelade pappamånaden någon roll? Pappornas uttag av föräldrapenning. *Stockholm: Riksförsäkringsverket Analyserar 14, 2002.*

Kelan perhe-etuustilasto 2003. *SVT Sosiaaliturva. Helsinki: Kansaneläkelaitos, Tilastoryhmä, 2004.*

Takala P. Isät eivät innostuneet. Onko uusi isyysvapaa epäonnistunut uudistus? *Kelan sanomat* 2003; (3): 8.

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1. Työnantajan tai yrityksen toimiala isän perhevapaan mukaan (%).

	Maa- ja metsätalous	Teollisuus, rakentaminen	Kauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta, kuljetus	Tietoliikenne, rahoitus- ja vakuutus-toiminta, liikelämän palvelut	Julkinen hallinto, tutkimus ja koulutus, sosiaali- ja terveyspalvelut	Muu	Kaikki
Bonusvapaa	4	30	13	25	19	9	100 (501)
Isyysvapaa	3	40	17	15	15	9	100 (317)
Vanhempainvapaa	4	36	12	15	25	9	100 (149)

Taulukossa on lähellä toisiaan olevia toimialoja yhdistetty siksi, että lukumäärät olisivat monissa luokissa muuten liian pieniä analysoitaviksi.

Liitetaulukko 2. Työnantajan tai yrityksen sektori isän perhevapaan mukaan (%).

	Yksityinen yritys	Julkinen sektori	Oma yritys tai maatila	Muu	Kaikki
Bonusvapaa	67	23	7	4	100 (500)
Isyysvapaa	67	19	11	3	100 (317)
Vanhempainvapaa	59	30	10	1	100 (149)

Julkisen sektorin palveluksessa olleiksi laskettiin ne, jotka työskentelivät kunnan, kuntayhtymän tai valtion palveluksessa, valtion tai kunnan liikelaitoksessa tai yrityksessä tai kirkon tai seurakunnan palveluksessa.

LIITE

KANSANELÄKELAITOS
Tutkimusosasto

Helsingissä, toukokuussa 2004

Tutkimus isien käyttämistä perhevapaista

Suomessa on pyritty kehittämään perhepolitiikkaa niin, että isillä olisi aiempaa paremmat mahdollisuudet osallistua vauvan hoitoon. Vuodesta 2003 lähtien ne isät, jotka ovat pitäneet vanhempainvapaasta kaksi viimeistä viikkoa, ovat saaneet kahdella viikolla pidennetyn isyysvapaan, ja isä ja äiti voivat halutessaan olla vanhempainvapaalla myös osa-aikaisesti.

Tutkittua tietoa näiden uudistusten onnistuneisuudesta ei ole. Tätä puutetta pyritään paikkaamaan tällä tutkimuksella, johon pyydämme Teidän apuanne. Tutkimukseen on valittu sellaisia isiä, jotka ovat olleet jollakin perhevapaalla (isyys- tai vanhempainvapaalla tai pidennetyllä isyysvapaalla) vuonna 2002 tai 2003. Olette yksi näistä lähes 2000 miehestä.

Haluaisimme tietää, mitä vapaita Te olette käyttänyt ja mitä mieltä olette nykyisestä järjestelmästä. Lisäksi kysymme koulutuksestanne, työpaikastanne ja perheoloistanne. Tiedot ovat tärkeitä pyrittäessä kehittämään perhevapaita.

Kaikkia tässä kyselyssä antamianne tietoja käytetään vain tämän tieteellisen tutkimuksen tarkoituksiin. Tietoja ei luovuteta viranomaisille eikä tutkimuksen ulkopuolisille tahoille. Ne julkaistaan tutkimustuloksia esittelevissä artikkeleissa tilastoina ja taulukoina, joista yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa. Lomakkeen alussa oleva numero on järjestysnumero, jota käytetään lomakkeen palautuksen tarkistamiseen. Lomakkeen lopussa on lisäksi erillinen kysymys, jossa pyydämme Teiltä lupaa Teitä koskevien rekisteritietojen käyttöön. Tutkimuksen osoitetiedot on poimittu Väestörekisterikeskuksen ylläpitämästä rekisteristä.

Toivomme, että suhtaudutte myönteisesti tutkimukseemme ja palautatte täytetyn lomakkeen mukana olevassa palautuskuoressa viimeistään viikon kuluttua sen saapumisesta. Vastaan mielelläni kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Etukäteen kiittäen,

Pentti Takala
vastaava tutkija
Sähköposti: pentti.takala@kela.fi
Puhelin: 020-434 1966

Monivalintakysymyksissä merkitkää rasti oikeaksi katsomaanne vaihtoehtoon. Jos mikään vaihtoehto ei tunnu hyvältä, valitkaa se, joka on lähinnä sopivin.

1. Syntymävuotenne? 19 ____

2. Oletteko tällä hetkellä...

- 1 työssä
- 2 isyys- tai vanhempainvapaalla tai hoitovapaalla
- 3 pitemmällä sairauslomalla (yli 10 vuorokautta)
- 4 eläkkeellä
- 5 opiskelija
- 6 työtön tai lomautettu
- 7 muu, mikä? _____

3. Oletteko suorittanut ... (valitkaa korkein suorittamanne)

- 1 kansakoulun
- 2 keski- tai peruskoulun
- 3 ylioppilastutkinnon

4. Mitä ammatillista tai muuta koulutusta Teillä lisäksi on?

- 1 ei muuta koulutusta
- 2 ammatti- tai muita kursseja
- 3 koulutason ammatillinen tutkinto
- 4 opistotason ammatillinen tutkinto
- 5 ammattikorkeakoulututkinto
- 6 korkeakoulututkinto

5. Mihin seuraavista ammattiasemaa kuvaavista ryhmistä katsotte kuuluvanne?

(Jos olette työtön, seuraavat kysymykset 5–9 koskevat sitä työtä, jota olette tehnyt viimeksi.)

- 1 työntekijä
- 2 johtavassa asemassa oleva ylempi toimihenkilö
- 3 muu ylempi toimihenkilö
- 4 esimiesasemassa oleva alempi toimihenkilö
- 5 muu alempi toimihenkilö
- 6 yrittäjä tai työnantaja
- 7 maanviljelijä

6. Mikä on työnantajanne tai yrityksenne pääasiallinen toimiala? (Merkitkää vain yksi vaihtoehto)

☐ 1 maa- ja metsätalous	☐ 9 kiinteistö- ja puhtauspalvelut
☐ 2 teollisuus ja energiahuolto	☐ 10 liike-elämän palvelut
☐ 3 rakentaminen	☐ 11 julkinen hallinto, maanpuolustus
☐ 4 kauppa	☐ 12 koulutus ja tutkimus
☐ 5 majoitus- ja ravitsemustoiminta	☐ 13 terveys- ja sosiaalipalvelut
☐ 6 kuljetus	☐ 14 virkistys- ja kulttuuripalvelut
☐ 7 tietoliikenne	☐ 15 järjestö- ja uskonnollinen toiminta
☐ 8 rahoitus- ja vakuutus toiminta	☐ 16 muu toiminta

7. Missä seuraavista työskentelette?

- 1 yksityisessä yrityksessä
- 2 kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa
- 3 valtion palveluksessa
- 4 valtion (kunnan) liikelaitoksessa tai yrityksessä
- 5 kirkon tai seurakunnan palveluksessa
- 6 yhteisössä tai järjestössä
- 7 omassa yrityksessä, itsenäisenä ammatinharjoittajana tai omalla maatilalla
- 8 muussa, missä? _____

8. Kuinka monta henkeä on siinä toimipaikassa, jossa työskentelette?

- 1 1–5
- 2 6–10
- 3 11–20
- 4 21–50
- 5 51–100
- 6 101–500
- 7 yli 500

9. Kuinka suuri osa toimipaikkanne henkilöstöstä on naisia ja miehiä?

- 1 kaikki naisia
- 2 enimmäkseen naisia
- 3 yhtä paljon naisia ja miehiä
- 4 enimmäkseen miehiä
- 5 kaikki miehiä

PERHEVAPAI DEN KÄYTTÖ

10. Oliko Teidän helppo sopia työnantajan kanssa perhevapaiden käytöstä?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

Haluatteko täsmentää vastaustanne? _____

11. Miten lähimmät työtoverinne suhtautuivat suunnitelmiinne käyttää perhevapaata?

- 1 hyvin myönteisesti
- 2 myönteisesti
- 3 eivät myönteisesti eivätkä kielteisesti
- 4 kielteisesti
- 5 hyvin kielteisesti

Nykyisin isät voivat hoitaa perheeseen syntynyttä vauvaa

a) isyysvapaalla (enintään 18 arkipäivää) samaan aikaan, kun äiti on äitiys- tai vanhempainvapaalla,

b) vanhempainvapaalla, jonka isä voi jakaa äidin kanssa yhdessä sopimallaan tavalla tai

c) pidennetyllä isyysvapaalla eli ns. **bonusvapaalla** (enintään 12 arkipäivää), mikäli isä on käyttänyt vanhempainvapaakauden kaksi viimeistä viikkoa.

Olitteko nuorimman lapsen (vauvan) kanssa ...

12. ... isyysvapaalla?

- 1 kyllä, siirtykää kysymykseen 13
- 2 en → Miksi ette olleet isyysvapaalla? Johtuiko se lähinnä siitä, että...
(Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- 1 päiväraha ei korvaa riittävästi tulojen menetystä
- 2 vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon
- 3 työnantaja suhtautui kielteisesti vapaan pitämiseen
- 4 vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti
- 5 muusta syystä, mistä? _____

13. ... vanhempainvapaalla?

- 1 kyllä, siirtykää kysymykseen 14
- 2 en → Miksi ette olleet vanhempainvapaalla? Johtuiko se lähinnä siitä, että...
(Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- 1 päiväraha ei korvaa riittävästi tulojen menetystä
- 2 vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon
- 3 työnantaja suhtautui kielteisesti vapaan pitämiseen
- 4 vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti
- 5 puolison työ vaati jakamaan vanhempainvapaata
- 6 muusta syystä, mistä? _____

14. ... pidennetyllä isyysvapaalla (eli bonusvapaalla)?

- 1 kyllä, siirtykää kysymykseen 15
- 2 en → Miksi ette olleet pidennetyllä isyysvapaalla? Johtuiko se lähinnä siitä, että...
(Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- 1 päiväraha ei korvaa riittävästi tulojen menetystä
- 2 vapaa olisi vaikuttanut haitallisesti työuraan tai työtehtävien hoitoon
- 3 työnantaja suhtautui kielteisesti vapaan pitämiseen
- 4 vapaan ajankohtaa ei voi valita joustavasti
- 5 puolison työ vaati jakamaan vanhempainvapaata
- 5 muusta syystä, mistä? _____

15. Pidennettyä isyyssvapaata eli bonusvapaata koskeva uudistus tuli voimaan vuoden 2003 alusta. Saitteko riittävästi tietoa tästä uudesta isän oikeudesta ennen lapsenne syntymää?

- 1 kyllä
- 2 en

16. Keneltä tai mistä pääasiassa saitte tietoa bonusvapaasta? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- 1 sukulaisilta tai tuttavilta
- 2 työtovereilta tai ammattiyhdistyksestä
- 3 lehdistä tai muista joukkoviestimistä
- 4 suullinen tieto Kelan virkailijalta
- 5 kirjallinen tieto Kelan esitteistä
- 6 Kelan Internet-sivuilta
- 7 neuvolasta
- 8 muualta, mistä? _____

17. Oletteko saanut riittävästi tietoa muista perhevapaista?

- 1 kyllä
- 2 en

18. Vuodesta 2003 lähtien vanhempien on ollut mahdollista olla myös osittaisella vapaalla siten, että he ovat vapaan aikana vähintään kaksi kuukautta osa-aikaisesti töissä. Näin voidaan menetellä, jos vanhemmat ovat osittaisella vapaalla samana ajanjaksona ja he ovat sopineet siitä työnantajiansa kanssa. Onko uudistus mielestänne ...

- 1 erittäin tarpeellinen
- 2 melko tarpeellinen
- 3 en osaa sanoa
- 4 melko tarpeeton
- 5 erittäin tarpeeton

19. Kuinka tarpeellista Teidän perheellenne on ollut se, että isä on osallistunut perhevapaalla vauvan hoitoon?

- 1 erittäin tarpeellista
- 2 melko tarpeellista
- 3 en osaa sanoa
- 4 melko tarpeetonta
- 5 erittäin tarpeetonta

PERHE JA TYÖNJAKO

20. Oletteko ...

- 1 naimisissa
 - 2 avoliitossa
 - 3 asumuserossa tai eronnut
 - 4 leski
- } siirtykää kysymykseen 27

21. Onko puolisonne (myös avopuoliso) tällä hetkellä ...

- 1 palkansaaja tai yrittäjä
- 2 työtön tai lomautettu
- 3 hoitaa omaa taloutta
- 4 opiskelija
- 5 työkyvytön tai eläkkeellä
- 6 tekee jotain muuta, mitä ? _____

22. Onko puolisonne suorittanut ... (Merkitkää korkein)

- 1 kansakoulun
- 2 keski- tai peruskoulun
- 3 ylioppilastutkinnon

23. Mitä ammatillista tai muuta koulutusta puolisolanne lisäksi on?

- 1 ei muuta koulutusta
- 2 ammatti- tai muita kursseja
- 3 koulutason ammatillinen tutkinto
- 4 opistotason ammatillinen tutkinto
- 5 ammattikorkeakoulututkinto
- 6 korkeakoulututkinto

24. Montako alle 18-vuotiasta lasta asuu kanssanne samassa kotitaloudessa? _____

25. Kuka perheessänne pääasiassa vastaa

	minä	puoliso	molemmat yhdessä	en osaa sanoa
a) lasten hoidosta ja lasten tarpeista	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
b) kotityöstä (ruoka, siivous, ostokset)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
c) perheen sosiaalisesta elämästä ja suhteista	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

26. Kuka teillä pääasiassa vastaa nuorimman lapsen (vauvan)

	minä	puoliso	molemmat yhdessä	en osaa sanoa
a) syöttämisestä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
b) vaipan vaihdosta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
c) iltapesusta	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
d) leikkittämisestä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
e) neuvolaan tai lääkäriin viemisestä	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

27. Olitteko mukana nuorimman lapsenne synnytyksessä?

- 1 kyllä
 2 en

28. Miten vauvan hoito järjestettiin, kun vanhempainvapaa (mukaan lukien mahdollinen pidennetty isyyssvapaa) päättyi?

- 1 äiti jäi hoitovapaalle kotihoidon tuen turvin
 2 isä jäi hoitovapaalle kotihoidon tuen turvin
 3 kunnallinen päiväkotiki tai perhepäivähoito
 4 yksityinen päiväkotiki tai perhepäivähoito
 5 palkattu lastenhoitaja kotona
 6 muu, mikä? _____

SUKUPUOLIROOLIEN MUUTOS

29. Seuraavassa luetellaan miesten ja naisten rooleihin liittyviä väittämiä. Merkitkää jokaiseen väittämään, oletteko samaa vai eri mieltä.

	täysin samaa mieltä	samaa mieltä	eri mieltä	täysin eri mieltä	ei osaa sanoa
A Vaikka isä osallistuu vauvan hoitoon, pienten lasten hoito kuuluu kuitenkin ensisijaisesti äidille.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
B Työssäkäyvällä äidillä voi olla yhtä lämmin ja turvallinen suhde lapsiinsa kuin äidillä, joka ei käy työssä.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
C Alle kouluikäinen lapsi todennäköisesti kärsii, jos äiti käy töissä.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
D Työ on ihan hyvä asia, mutta se, mitä useimmat naiset todella haluavat, on koti ja lapsia.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
E Kotiäitinä oleminen on aivan yhtä antoisaa kuin ansiotyössä käyminen.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
F Työssä käyminen on naiselle paras tapa olla itsenäinen.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
G Sekä miehen että naisen tulisi osallistua kotitalouden tulojen hankkimiseen.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
H Isät ovat yleensä ottaen aivan yhtä sopivia hoitamaan lapsiaan kuin äidit.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
I Vaikka äiti käy ansiotyössä, isä on kuitenkin perheen pääasiallinen elättäjä.	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

30. Isien osallistumisesta pienten lasten hoitoon käydään vilkasta keskustelua. Mitä terveisiä haluatte lähettää suomalaisen perhepolitiikan suunnittelijoille ja päättäjiille omien kokemustenne perusteella?

Kiitokset arvokkaasta avustanne!

Suostumus perhevapaita koskevien rekisteritietojen käyttöön

Kyselylomakkeella on vaikea hankkia monia yksityiskohtaisia tietoja. Tällaiset tiedot ovat kuitenkin tarpeen, kun arvioidaan isyysvapaiden käyttöä eri väestöryhmissä. Tämän vuoksi pyydämme Teitä suostumusta siihen, että tutkimuksessamme voitaisiin käyttää Kansaneläkelaitoksessa olevia Teitä koskevia perhevapaisiin liittyviä rekisteritietoja.

Haluamme erityisesti korostaa, että tietoja käytetään vain tämän tieteellisen tutkimuksen tarkoitukseen eikä niitä missään vaiheessa luovutetaan kenellekään ulkopuoliselle.

Kaikki tutkimuksen tulokset käsitellään suurina tilastollisina ryhminä, joista yksittäisen henkilön tietoja on mahdoton tunnistaa.

Suostumus on vapaaehtoinen.

- 1 Annan suostumukseni
 2 En anna suostumustani

Päiväys ____ / ____ 2004

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____